

Մաղենա ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

**ԲՈՒՄԱՆՈՒՆ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՂ ԵՌԱԼԵՉՈՒ ԴԱՐՉՎԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ
ՄԻԱՎՈՐՆԵՐԻ ԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ԿԱՂԱՊԱՐՆԵՐԻ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ**

Հայտնի է, որ բուսանուններն առատորեն հանդիպում են տարբեր լեզուների ԴՄ-ներում: Սակայն դժվար չէ նկատել, որ ոչ բոլոր բույսերն են հիշատակվում միևնույն լեզվամշակույթի առածներում կամ ասացվածքներում: Ինչ վերաբերում է միջմշակութային փոխակերպմանը, այստեղ ևս գործում է որոշակիորեն բարձր հաճախականության սկզբունքը. միջմշակութային փոխակերպման են ենթարկվում և առավել հաճախ հիշատակվում են այն բույսերն ու բուսանունները, որոնք առավել մեծ տեղ են զբաղեցնում տվյալ ժողովրդի կենցաղում:

Հայ ժողովուրդն իր առածներում և ասացվածքներում, ինչպես և ողջ բանահյուսության ու հավատալիքների մեջ լայն տեղ է տվել այն բույսերին, որոնք աճել են նրա բնական - աշխարհագրական պայմաններում: Հայ ժողովրդական առածների ու ասացվածքների մեջ բազմիցս հիշատակվում են ծիրանի ծառն ու ծիրանը, նշենին ու նուշը, խաղողը, բարդին, ուռենին, վարդը, ռեհանը, կակաչը, դադը, ցորենը, գարին, գխտորը, որոնք, ինչպես հայտնի է, շատ տարածված են Հայաստանի պայմաններում: Օր.՝ «Հասած ծիրան, բաց բերան», «Ծիրանն ի՛նչ արավ, որ կորիզն ի՛նչ անի», «Ծիրանն իր ծառի տակին վեր կընկնի», «Բաղունս խաղող կա, բարև աստծու բարին կա», «Ուշ լինի, նուշ լինի», «Ռեհանը իշուն տվին հոտ անելու, կերավ», «Քանց պուտը կարմիր չկա, որ ճղես՝ սիրտը սև է» և այլն:

Ավելի ակնառու են ծիրանի ծառի և ծիրանի պտղի մասին եղած առածների ու ասացվածքների հայկական ծագումն ու բնույթը: Հայտնի է, որ Հայաստանը վայելել է ծիրանի ամենալավ տեսակների հնագույն հայրենիքի համբավը: Գոյություն ունի այն կարծիքը, ըստ որի՝ ծիրանը Հայաստանից է անցել Եվրոպա, դրա համար էլ այն գիտական գրականության մեջ հորջորջված է *Prinus armeniaca* կամ ուղղակի *Armeniaca* անունով (հայկական սալոր կամ հայկական)¹:

Մյուս ակնառու օրինակներից են ցորենը և ձավարը, որոնք կարող են բարբառային տարբերակներում փոխարինվել այլ հասցահատիկի անվանումով, օրինակ՝ ցորենով, ձավարով, լոբի-սիսեռով, Seed, Wheat, □□□□a, 3□□□o: Այժմ տեսնենք, թե «վերի արտի ցորեն» արտահայտությունն ինչ իմաստ ունի ուղիղ և փոխաբերական կիրառություններում. «Երբ տերնդեզի կրակները հանդարտվում էին, Հոնկա պապի որդիներն ու թոռները, տերնդեզի հրավառ խանձողիքները վերցնելով, շարտում էին իրենց արտերին՝ բացականչելով՝ բարաքեն վերին արտին՝ ցորենը շատ լինի» (ԽԴ): «Ի՞նչ է, դու վերին արտի ցորե՞նն էիր, որ ամբողջ հանձնաժողովից քեզ արտոնեցին երկու ժամով շուտ գնալ տուն», - հարցրել է քննիչը (ՄՀ):

Առաջին նախադասության մեջ որոշակիորեն երևում է, որ իսկապես խոսքը բարձր տեղում գտնվող ցորենի արտի մասին է, իսկ երկրորդում՝ ո՛չ ցորենի, ո՛չ արտի մասին խոսք լինել չի կարող. պարզապես այդ կապակցությունն ընտրյալ, արտոնյալ լինել է նշանակում:

Ըստ մեր կատարած ուսումնասիրությունների՝ լեզվամշակութային ֆոնի մաս կազմող և դարձվածքների կազմում առկա բուսանունների անվանումները կարելի է բաժանել.

- բուսանուններ, որոնք բնորոշ են միայն ուսումնասիրվող լեզուներից մեկին,
- բուսանուններ, որոնք բնորոշ են ուսումնասիրվող լեզուներից երկուսին,

¹ Ա. Ղ ա ն ա լ ա ն յ ա ն, *Ավանդապատում, Եր., 1969, 488 էջ:*

• բուսանուններ, որոնք բնորոշ են ուսումնասիրվող երեք լեզուներին:

Ըստ մեր հավաքագրած նյութի՝ միայն անգլերենում բուսանուն պարունակող ԳՄ-ներին բնորոշ են՝ *banana, daisy, bush, gooseberry, melon, weed, twig* բուսանունները: Օրինակ. *Go banana.* – ծածկլ. գայրանալ, գժվել, խենթանալ, հիմարանալ, *Push up the daisies.* – մահանալ, *Good wine needs no bush* – լավ ապրանքը գովքի կարիք չունի, *As green as a gooseberry.* – վառ կանաչ, կտկ. ասվում է չափազանց անփորձ, չճանաչող, չկայացած անձի մասին, *Cut the melon.* – ամերիկ. ծածկլ. կիսել եկամուտը, հարց լուծել, *As the twig is bent, so will it grow.* – *Ինչ ցանես, այն կհնձես*, *There is no garden without its weeds.* – *Որտեղ տանձ կա, պոչը վրան է*, մինչդեռ հայերենում գերակշռում են *բարդի, բանջար*², *բլդուր, գարի, դադձ, խունկ, ծիրան, բրինձ, կորկոտ*³, *սիսեռ, ռեհան, յոնջա, ուրի, չիր, խոնդաթ* և այլ բուսանունները: Այսպես օրինակ՝ Միսեռակեր հարս լինել - իրականում մեղավոր, բայց անմեղ ձևանալ, Կարճ գարի հնձել - նեղության մեջ ընկնել, սաստիկ հոգնել, Երկու էշի գարի չկարողացավ բաժանել - ոչինչ չկարողանալ անել, Օձը դադձից է փախչում, դադձն օձի բնի մոտ կաճե - ինչից որ խուսափես, դրան կհանդիպես, Ծիրան-ծիրան - մի քիչ խմած, քեֆը լավ. «ոչ հարբած», Կորեկ ծակող - շատ ազահ, Էդ քեզ խրատ, էլ չցանես կտավատ - Ասում են, երբ չեն հետևում մեծերի խրատներին, Հաճարին ածել - շատախոսել:

Նշենք, որ ռուսերենի բուսանուն պարունակող ԳՄ-ներում հանդիպում ենք հետևյալ բուսանունները՝ *ель, калина, клюква, береза, греча, чечевица, хрен, хмель, свекло, рябина, репа, рожь, малина, сосна*. Օր. *Развесистая клюква - եփած հավի ծիծաղը կզա, В малине оказаться-շահած լինել: Заблудиться в трех соснах - հասարակ բանից զուխ չհանել, էշ կտրել, Под хмельком - մի քիչ խմած, Старый хрен - քավթառ շուն, Все шишки валяются - ամեն ինչ մեկի գլխին կոտրվել:*

Բոլոր երեք ուսումնասիրվող լեզուների (անգլերեն, հայերեն և ռուսերեն) դարձվածքներում հանդիպող բուսանունների քանակը համեմատաբար քիչ է: Առավել հաճախ հանդիպում ենք.

Nut-կաղին-орех, lemon – լիմոն/կիտրոն - *лимон, cucumber* - վարունգ - *огурец, grass/herb* - խոտ - *трава, apple* - խնձոր-яблоко, *tree-ծառ-дерево, flower-ծաղիկ - цветок, cabbage* - կաղամբ - *капуста, grain- հատիկ - зерно, wood* - անտառ - *лес, field* - արոտ - *поле, bean* - բակլա/լոբի/ - *бобы, mustard* - մամանեխ-горчица, *seed* - սերմ - *семена, onion* – սոխ - *лук, chestnut* - շագանակ - *каштаны, rose* - վարդ - *роза, fruit* - միրգ/պտուղ – *фрукт, mushroom* – սունկ - *гриб տարբերակները:*

Արքուր դադձ չուզե, կերթա-կիզա ալը կը բուսնի: Աղբատը բողկ ցանեց, քիթը դուրս եկավ: Արջը մեշից(անտառից) խոտվել է, մեշեն խաբար չունի: Գայլից վախենալով՝ անտառ չմտնել: Be nuts on smth. Every oak has been an acorn. Sow one's wild oats.

Squeezed orange. Pepper and salt. Bring back the roses to her cheeks. Gather your rosebuds while you may. Sow the seeds of discord. Бобы не грибы; не посеяв не взойдут. Чучело гороховое. Расти как грибы после дождя. Хуля грушу трясть, а хвала есть. Куда дерево клонилось, туда и повалилось. Дуплистое дерево скрипит, до стоит, а крепкое валится. Дубовая голова.

Ամփոփելով վերը նշված օրինակները՝ բուսանուն պարունակող ԳՄ-ները կարող ենք բաժանել երկու խմբի.

² *բանջար-բանջարով՝ ուտելի տարբեր կանաչեղեններից պատրաստված հարիսայի նման բանձր ապուր, բանջար են եփել հատկապես Մեծ Պասի ավագ ուրբաթ օրը /Հուդայի ուրբաթ/, որ դրա ծակող գորութունը ոչնչանա, որովհետև հավատում էին, որ Քրիստոսին բանջարով են ծեծել:*

³ *կորկոտ – ծեծած և թեփր հանած ցորեն կամ գարի:*

1. տվյալ երկրին բնորոշ բուսանուններ պարունակող ԴՄ-ներ, օրինակ՝ Բադունս ծիրան կա՝ բարև տալ կա, բադունս ծիրան չկա՝ բարև տալ չկա, Go banana, Вот так КЛЮКВА.

2. տվյալ երկրին ոչ բնորոշ բուսանուններ պարունակող ԴՄ-ներ, օրինակ՝ Մզած լիմոն, After meat comes mustard, виноград не слаок, а молод человек не крепо.

Որոշ բուսանունների ակտիվությունը ԴՄ-ներում պայմանավորված է նաև տվյալ լեզուն կրող ժողովրդի տնտեսական, հոգևոր, մշակութային և այլ կերպով հարևան կամ հեռավոր երկրների ու ժողովուրդների հետ: Օրինակ՝ Մեծ Բրիտանիան ժամանակին շատ հզոր տերություն էր և զաղութներ ուներ Հարավարևելյան Ասիայում (Հնդկաստանում, Չինաստանում), Հյուսիսային Ամերիկայում, Հարավային Աֆրիկայում և այլուր:⁴ Այդ իսկ պատճառով բոլորովին պատահական չէ, որ անգլերենի բուսանուն պարունակող ԴՄ-ներում շատ են հանդիպում այդ տարածքներին բնորոշ պտուղների անվանումները, ինչպիսիք են՝ banana, cocoa-nut, orange, lemon, fig, grape, peach, melon և այլն: Այսպիսով, Մեծ Բրիտանիայի՝ Հնդկաստանի հետ ունեցած սերտ կապով է պայմանավորված «banana» բուսանունով ԴՄ-ների առկայությունը անգլերենում (յոթ միավոր): Ինչպես օրինակ՝ banana skin ԴՄ-ը, որը նշանակում է «ղժվարության կամ շփոթմունքի պատճառ, հատկապես հասարակական դեմքի, կազմակերպության և այլնի համար»: Մինչդեռ հայերենում «բանան» բուսանունով ԴՄ-ներ չկան:

Հայաստանի հիմնական շփումը եղել է միայն հարևան երկրների հետ, որի ապացույցն են հայերենի բուսանուն պարունակող այն ԴՄ-ները, որոնց կազմում առկա է հարևան երկրներին հատուկ որևէ բույս, ինչպես օրինակ՝

Բադդադում էլ խուրմա շատ կա - խսկց. ասվում է, երբ որևէ անհրաժեշտ բան այդ պահին շատ հեռու է, դժվար մատչելի, ձեռք բերելը՝ անհնարին:

Ամառվա փուշ՝ ձմեռվա նուշ - ամռանը տնտեսած ամենաչնչին բանը կենսական, անգնահատելի է դառնում ձմռանը:

Այսինքն՝ կարելի է ասել, որ բուսանուն պարունակող ԴՄ-ները զաղափար են տալիս տվյալ ժողովրդի աշխարհագրության և պատմության մասին:

Ի տարբերություն Ջ. Լեյքոֆի, որի կարծիքով, դարձվածքային կարգայնացման հիմքում առկա տարրական փոխաբերությունները ածանցվում են բույսերի բնախոսական ազդեցությունից, բուսանուն պարունակող դարձվածքների ուղղակի նշանակությունների քննությունը ցույց է տալիս, որ բույսերի դարձվածքային կարգայնացումը հիմնվում է ոչ միայն բնախոսական ընկալումների, այլև ծեսի, վարքի կադապարների, խոսքի և բանականության առօրեական պատկերացումների վրա: Ներքին ձևի այս կադապարները, որոնց հանգում են քննվող դաշտի դարձվածքների պատճառաբանման պատկերները, մենք Ջ. Լեյքոֆի հետևությանը կոչում ենք տարրական կոնցեպտուալ փոխանունություններ, որովհետև սրանք ներկայացնում են բույսերի առօրեական կարգայնացման հիմնական իմաստային ուղղությունները:

Տարրական փոխանունությունները բուսանուն պարունակող դարձվածքներում ներկայանում են կոնկրետ փոխանվանական պատկերներով՝ սահմանային փոխանունություններով, որոնք արդեն ներկայացնում են այս կամ այն բույսի հետ կապվող առօրեական կարծրատիպերը: Տարրական կարծրատիպերն իրենց հերթին մասնավոր դարձվածքային պատկերների միջոցով բազմազան կոնկրետացումների են ենթարկվում՝ զործունացնելով ինչպես հասկացական տարբեր հատկանիշներ, այնպես էլ նշանակցական և առօրյա-գիտակցական կարգեր: Օրինակ՝ *բողկի գլուխ* կարծրատիպը զործածվում է *հիմար* մանրադաշտում, այս միտքն արտացոլվում է նաև *դրումի գլուխ* կարծրատիպում, որը ամեն դեպքում իր երանգավորումով և կիրառական ակտիվությամբ տարբերվում է վերջինից:

⁴ www.ozon.ru

Բուսանուն պարունակող դարձվածքների անուղղակի նշանակությունների դասակարգման համար հիմք են դարձվածքների առարկայական-հասկացական բովանդակության իմաստային տարրերը: Վերջիններս, ըստ Ջ. Լեյքոֆի հայեցակարգի, ներկայացնում են վերահիմաստավորման նշանակետ հանդիսացող իմաստային ոլորտը: Ինչպես նշվել է (1980), բույսեր նշող բայական դարձվածքների իմաստային դաշտի առանձնացման հիմքում «բուսանուն» իմաստային հատկանիշն է, որը քննվող դարձվածքների հասկացական միջուկի կենտրոնական տարրն է: Այն ընդհանուր է դիտարկվող իմաստային հատվածի բոլոր անդամների համար, ուստի և միավորիչ գործառույթ ունի: Այս հատկանիշը հաղորդում է դաշտի ընդհանուր գաղափարը՝ բուսանունների ըմբռնումը, սահմանագծում իմաստային դաշտի արտաքին վերաբերության ոլորտը և պայմանավորում քննվող դաշտի իմաստային ամբողջականությունը:

Բուսանուն պարունակող դարձվածքների անուղղակի նշանակությունների հաջորդ իմաստային տարրը կոնկրետացնում է միավորիչ կարգային հատկանշի իմաստը՝ բուսանվան ընդհանուր չտարբերակված հասկացությունը՝ որոշակիացնելով բուսանունների կիրառույթը: Դրանով իսկ այս իմաստային հատկանիշները առարկայավորում են տիպական, տվյալ ազգին բնորոշ բուսանունները և կատարում դասակարգման գործառույթ: Տիպական բուսանունները, ըստ իմաստային հատկանիշների, հիմք են դարձվածքների անուղղակի նշանակությունների դասակարգման, իմաստային դաշտի ներքին կառուցվածքի բացահայտման համար. իմաստային այդ հատկանիշների հիման վրա կատարվում է ենթադաշտերի առանձնացում:

Բուսանունների դասակարգումների համեմատությունը թույլ է տալիս պնդել, որ բուսանուն նշող դարձվածքների իմաստային ոլորտում տիպական բուսանունների հատկանիշները արտացոլում են հիմնական հասկացություններ (ունիվերսալիաներ): Թեև բոլոր լեզուներում առկա են տվյալ լեզվին բնորոշ բուսանուններ, այնուամենայնիվ նրանց արտացոլումը տարբեր լեզուների բառապաշարում և դարձվածքային համակարգում նույնը չէ: Ինչպես բուսանունների, այնպես էլ բուսանուն պարունակող դարձվածքների կառուցվածքը տարբեր է լեզվից լեզու:

Բուսանուն պարունակող դարձվածքների դեսիգնատային բովանդակության մյուս իմաստային տարրերը նույնպես տարբերակիչ գործառույթ ունեն: Դրանք ներկայացնում են չափանիշների այն փունջը, որոնց միջոցով տվյալ լեզվական հանրությունը նույնականացնում, տարբերակում և լեզվական կարգայնացման է ենթարկում իր տիպական ապրումները:

Տարբերակիչ հատկանիշները երկակի գործառույթ ունեն դաշտի իմաստային կառուցվածքի բացահայտման տեսանկյունից:

Դարձվածքների տարբերակիչ հատկանիշների ընդհանրությունները հիմք են դառնում յուրաքանչյուր ենթադաշտի ներսում առավել նեղ հոմանիշային շարքերի՝ մանրադաշտերի առանձնացման համար, որի միջոցով արտահայտվում է ենթադաշտի կառուցվածքաիմաստային կմախքը: Այսպես, *մարդկային արժանիքներ* դաշտի արժանավոր - անարժան ենթադաշտում առանձնացրել ենք հետևյալ կաղապարները: *Կարմիր խնձորին քար քշտող շատ կըլլա: Կարմիր խնձորին քարավ կտան: Բարատու (ստղատու) ծառը գլուխը կախ կը գցի: Ծառը քանի քար շատ ունենա, գլուխը կախ կը գցի: The rotten apple injures its neighbors. No garden without its weeds. Small choice in rotten apples. A myrtle among nettles is a myrtle still. A grain of mustard seed. Welcome as flowers in May. Bang the bush. Be nuts on smth. Lie in a nutshell. Cultivate one's garden. Что посеешь то и пожнешь. На красный цветок и пчела летит. Рожь да пшеница годом родится, а добрый человек всегда пригодится. Тухлое дерево не срубить, а выкорчевывать. Красному яблоку червоточинка не укор.*

Յուրաքանչյուր ենթադրաշտում առանձնանում է դարձվածքների մի մանրադաշտ, որոնցում պատճառաբանված չէ որևէ տարբերակիչ հատկանիշ. այդ խմբի դարձվածքներում պատճառաբանված են ենթադրաշտի հիմքում ընկած մարդկային տիպական հատկանիշները:

Մյուս կողմից՝ տարբերակիչ հատկանիշները պայմանավորում են դաշտի անդամ դարձվածքների սահմանային հասկացական հակադրությունները: Այս հակադրությունների դիտարկումով են կոնկրետանում դարձվածքների իմաստային կառուցվածքի բոլոր առարկայական-հասկացական տարրերը:

“More than cool reason” աշխատության մեջ Ջ. Լեյքոֆը և Մ. Տուրները մշակել են փոխաբերության ճանաչողական տեսությունը տարբեր ասպեկտների, ինչպես նաև առաձաքանության վերաբերյալ: Աշխատանքի ընթացքում նրանք բախվեցին այն հավերժական առաձաքանական հիմնախնդրին, թե ինչ ձևով են մարդիկ ընկալում առաձանցների պատկերավոր իմաստը (Lakoff, Johnson, 1980; Lakoff, 1987)⁵: Այս հիմնախնդրի լուծման համար նրանք առաջարկել են մի իմացական սպարառ, որը կոչվում է «փոխաբերությունների մեծ շղթա»: Եվ այս գործիքը կոչված է լինելու այնպիսի մշակութային կաղապար, որը բոլոր մարդկային էակներին, ինչպես նաև առարկաները, նրանց հատկանիշները դնում է ուղղահայաց սանդղակին և նրանց բաժանում է «ավելի բարձրերի» և «ավելի ցածրերի»: Ամենացածր աստիճանը գրավում են անշունչ իրերը, մի քիչ վերևում գտնվող աստիճանը՝ բույսերը, մյուս աստիճանը՝ կենդանիները, իսկ ավելի բարձր աստիճանը գրավում են մարդկային էակները: Այս մոդելը ներառում է նաև ամենաբարձր աստիճանը՝ հանձնիս Աստծո և տիեզերքի (Lakoff, Turner, 1989)⁶:

Ըստ Ջ. Լեյքոֆի և Մ. Տուրների՝ ինչքան բարձր է այդ մշակութային կաղապարի աստիճանը, այնքան շատ հատկություններով է օժտված տվյալ օբյեկտը: Այսպես, օրինակ, մարդը օժտված է ֆիզիկական + կենսաբանական + բնագոյային հատկություններով և վարք + մարդուն բնորոշ այնպիսի հատկանիշներ, ինչպես ինտելեկտը, բարոյականությունը, գեղագիտական զգացումը և այլն: Այս կաղապարը, անկասկած, գործում է նաև առաձային իմաստաբանության մեջ: Ջ. Լեյքոֆն ընդգծում է, որ մարդկային–նչ մարդկայինը խիստ տարբերակված է առաձային փոխաբերությունների իմաստաբանության մեջ: Այսինքն՝ մարդկային էակները, հարաբերությունները և հիմնախնդիրները կազմում են առաձային փոխաբերությունների ամենատիպիկ բնագավառը կամ ակտուալ թեման: Ինչպես նշում է Ջ. Լեյքոֆը, այս կաղապարը մեզ թույլ է տալիս հասկանալ համընդհանուր մարդկային բնավորության գծերը, ինչպես նաև կենդանիների և առարկաների բնույթը և նրանց բնորոշ հատկանիշները: Այսպես, օրինակ, “The grass is always greener on the other side of the fence ” անգլերեն առածը չի կարող փոխաբերաբար օգտագործվել խոտի համար, քանի որ վերջինիս հատուկ է աճելը, կանաչ լինելը, ավելին՝ դրանք համարվում են նրան բնորոշ հատկանիշներ: Բայց կարող ենք այս առածը փոխաբերաբար օգտագործել այլ իրավիճակներում, օրինակ, որտեղ մենք չկանք, այնտեղ լավ է, կամ հայերեն տարբերակով՝ Հեռու ջրի ձենն անուշ է:

Նշենք, որ Ա. Կրիկմանը, հիմնվելով վերը նշած կաղապարի վրա, առաջարկում է երկու կանոն, որոնց միջոցով կարող ենք տարբերակել առածների և ասացվածքների ուղիղ և փոխաբերական իմաստները (Krikmann, 1974: 865-879; 1985):⁷

⁵ Lakoff G. & Johnson M., *Metaphors We Live By*. Chicago, University of Chicago Press, 1980.-256 p.

⁶ Lakoff G. & Turner M., *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago, University of Chicago Press, 1989.-237 p.

⁷ Krikmann A., *Some Additional Aspects to Semantic Indefiniteness of Proverbs*. – In: *Proverbium*, no. 2, 1985, pp. 58-85.

Համաձայն առաջին կանոնի՝ եթե որևէ բան, որը առածում տեղի է ունենում ուղիղ ձևով և միևնույն ժամանակ պատկանում է «մարդկային ինտելեկտուալ, գեղագիտական, հասարակական, բարոյական» աստիճանին, ապա այս դեպքում առածային տեքստի փոխաբերական մեկնաբանությունն անհնար է:

Forbidden fruit is sweetest- Запретный плод сладок- Արգելված պտուղը քաղցր է:

Համաձայն երկրորդ կանոնի՝ եթե առածի և՛ նշանակյալները, և՛ պրեդիկատները «հատկանիշները, գործողությունները, փոխհարաբերությունները» ոչ մարդկային դասին են պատկանում, ապա նրանք օժտված են փոխաբերական իմաստով, և պետք է ընկալել որպես մարդկանց բնութագրող առածներ: Օրինակ՝ Like birds like song. Like tree like fruit.= Ինչպիսին ծառն է, այնպիսին էլ պտուղն է:

Այս առածում «ծառ» և «պտուղ» նշանակյալները պատկանում են Ջ. Լեյբնիցի կողմից մշակված մշակութային կաղապարի ուղղահայաց սանդղակի միջին աստիճանին, այսինքն՝ բույսերի աստիճանին, բայց նրանք նկարագրում են մարդկանց, կոնկրետ՝ ծնողին և զավակին՝ ցույց տալով, որ երեխաները հաճախ նման են ծնողներին:

Մշակութային տարբեր հիմքերի վրա ձևավորված առածների ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ առանձին բառերի պես առածները կարող են լինել փոխառված, այսինքն՝ կարող են համապատասխանել կենդանիների և բույսերի անունները, ինչպես նաև բնության և հասարակության տարբեր երևույթներ արտահայտող տերմինները: Օրինակ՝ հայկական, անգլիական, իսպանական և ռուսական հետևյալ առածներում. *“You reap what you sow. _ Ինչ որ ցանես, այն էլ կհնձես: _ Что посеешь, то и пожнешь.”* *“The apple doesn’t fall far from the tree. _ Պտուղը ծառից հեռու չի ընկնում: _ Яблоко от яблони не далеко падает,”* կենդանիների, բույսերի, առածներում իրենց արտահայտությունը գտած երևույթների անունները կարող են ինչպես համընկնել, այնպես էլ տարբեր լինել: Օրինակ՝ *“If you run after two hares, you will catch neither. _ Մի ձեռքով երկու ձմերուկ չես բռնի: _ За двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь.”* *“One swallow doesn’t make a summer. _ Մի ծաղկով զարմն չի գա:”* *“Лучше воробей в руке, чем петух на кровле. _ A bird in the hand is worth two in the bush.”* հաճախ նույն միտքն արտահայտող առածները տարբեր մշակույթներում ունենում են ոչ միայն տարբեր բույսերի, կենդանիների և երևույթների անուններ, այլ նաև տարբեր ենթատեքստեր, որոնք էլ արտահայտում են տվյալ մշակույթի առանձնահատկությունները: Օր.՝ *“При царе горохе. _ When Queen Ann was alive. _ Նոյի քվին”*:

Կատարված վերլուծությունը քույլ է տալիս ասել, որ գուգադրվող լեզուներում բազմազան և յուրահատուկ են բուսանունների խորհրդանշական իմաստները, որոնք ազգային պատկերավոր մտածելակերպի արտացոլանքն են:

СЕМАНТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ТРЕХЯЗЫЧНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С ЧАСТИЦАМИ ФЕТОНИМОВ

___ Резюме ___

___ М. Аветисян ___

В данной статье мы проясняем источники происхождения фразеологических единиц с частицами фитонимов. Надо отметить, что данные источники разнообразны, но основными считаем исконные, межкультурные заимствованные и внутриязыковые заимствованные фразеологические единицы. Много фразеологических единиц появилось в специальной лексике в виде составных терминов, другие фразеологические единицы связаны по проис-

хождению с профессиональной лексикой, а в настоящее время употребляются в общелитературном языке. В основе некоторых фразеологических выражений лежат факты из прошлой жизни, религиозные мифы и изречения из религиозных книг. Несмотря на все приведенные факты, следует подчеркнуть, что они создаются в языке постоянно.